

Ja neix el blat

(ALDC, IV, 788. Ja neix el blat)

El concepte es refereix a 'ja surt el blat de la seva llavor'. Aquesta idea és la que ha estat més productiva i ha generat: *neix* (var. ross. *nei* 1, 4-6, 8, 9, 11, *és naixent* 85), der. de NASCET, per evolució normal de A + SC' + E (com FASCE > *feix*), però que en cat. occ., i de bona hora, va donar *naix*, amb una *a* del radical analògica de *naixem*, *naixen*, *nat*; també ha generat força significants la idea general de 'sortir': *ix* (var. *eixir* 163, *ha eixit*, *va eixint* 165, *està eixint* 170, *hi ha hagut bona eixida* 155), der. de EXIRE (compost de IRE 'anar' i EX 'fora'); *surt* (var. *comença de sortir* 53, *ha sortit* 133, *surt sa bruia* 84), present del verb *sortir*, format sobre *surt*, *-a*, del llat. vg. *SURCTUS, part. de SURGERE 'brollar, sortir', homonimitzat formalment amb SORTIRI 'treure a sort'; aquest sentit primigeni és el que sol mantenir-se en val., on *eixir* té el significat general, mentre que *sortir* manté l'antic de 'sortir amb força (l'aigua, una guspira)'; *sàller* 5 (infinitiu) és pres de l'oc. *sàlher* (var. *salhir*), format sobre SALIRE 'saltar' amb palatalització provocada per les formes flexives amb iod (SALIUNT, SALIAM); *treu* 82 (var. *és traient* 85), present de *treure* 'fer sortir' (< llat. TRAHERE 'arrossegar, estirar'); dins aquesta motivació, però amb el matis de 'sortir a penes, mostrar-se', es troben: *apunta*, der. de *punta* (< llat. PUNCTA), en el sentit de 'mostrar la punta' i que manifesta les var. *punta* 76, 77, 79, *punta sa bruia* 70, *està puntant* 155, amb afèresi; *espunta* 181, *és espuntant* 85, amb canvi de prefix, com *trespunta* 83, format amb *tres-* (< TRANS); *punteja* 15, 25, 37, 39, 44, 61, 123, 166, 171, amb el sufix intensiu *-ejar* (< -IDIARE); *trauca* 2, der. preromà, potser del gàl·lic *TRAUKO 'forat', compartit amb l'oc.; *cabece* 106, present de *cabeçar* 'treure cap, cabeça' (< llat. CAPITIA, que va compartir amb CAPUT en el llat. hispànic, cf. cat. *cabeça d'allis*). La idea de 'començar a moure's' es troba en *mou* 135 (var. *ha mogut* 187), present de MOVERE 'posar en moviment'; *investir*

'sortir amb força' (var. *ha investit* 82), des del llat. INVESTIRE 'atacar l'enemic' < 'envoltar, rodejar' < 'revestir'; en *tiretja* 152, 153, der. de *tirar* 'sortir amb força'; *pua* 82, 104, 112, 121, present de *puar*, der. de *pua* < *PUA o *PUGA, potser emparentat amb PUNGERE 'punxar'.

'Treure brins, ulls' és la base semàntica de *grilla* 14, 93, 98, 99 (var. *està grillant* 168; *és grillint* 85, de *grillir*, amb canvi de conjugació), d'origen no aclarit, però no der. de *grill* 'insecte' (veg. Veny, 1988 a); de *guaixa* 'que treu ulls, guaixos' 129 (< gòtic WAHSIAN 'créixer') (var. *uaixa* 152, amb pèrdua de g- inicial per fonosintaxi; *gueixa* 50, amb canvi *a* > *e* a partir de formes arizotòniques com [gəʃ'a] i pas a les rizotòniques); de *fillola* 'que treu fillols, brots' 50, extensió semàntica, amb tractament ioditzant, de *fillola* (< FILIOLA 'filleta'); de *brulla* 'brota' 182, cf. oc. *brollhar* (< gàl·lic BRŌGILOS 'clos poblat de plantes'), amb les var. ioditzades *bruia* 77, 78, *veuen bruies* 79, *treu bruia* 80, *surt sa bruia* 84, i, amb grau zero, *brua* 71, 77, *té brua* 72, *quina brua* 74, *punta sa brua* 70; *fa dues fulles* 29.

El color és l'origen de *verdeja* (var. *verdeia* 51, 90, *verdetxa* 125, *comença de verdejar* 30), der. de *verd* (< llat. VĪRIDE), pel color de les fulles, que explica els aproximatius *està bonico* 178, *es veu* 54, *veuen bruies* 79, *pareix que es veja* 172.

El concepte 'es desenvolupa, creix' és present en *puja* 135, *comença a pujar* 95, *creix* 40, 101, 166, *lleva* 7, *trenca* 18.

Geolingüísticament, *néixer/nàixer* predominen a l'àrea sept., mentre que el val. *nàixer* ocupa petites àrees davant la forta competència de *eixir*; altres mots menys estesos (*sortir*, *apuntar*, *verdejar*) es reparteixen el cat. or. i el cat. occ.

Són mots normatius *néixer*, *nàixer*, *eixir*, *sortir*, *brollar*, *brullar*, *grillar*, *apuntar*, *gueixar*, *goixar*, *treure*, des del DG₁, 1932.